

Pivdennoukr. state. ped. University of them. Ushynsky. – A., 2003. – 24 s.

3. Draganchuk V. M. Ukrainian national character as a subject of musicological interest / V. M. Draganchuk // musicological studies of the Art Institute of Volyn National University of Lesya Ukrainian and the National Music Academy of Ukraine Tchaikovsky. – Vol. 1. – Lutsk: RIO «Tower» VSU them. Ukrainian Lesya, 2007. – S. 124–137.

4. Katrich A. specificity Ukrainian National Music / AA // Ukrainian Katrich world. – 1996. – № 4. – P. 4–6.

5. Kyuanovska L. O. Style Evolution Galician music culture XIX - XX centuries.: Author. Dis. on muffin. scientists. stupas. Dr. of Art: Spec. 17.00.01 «Theory and History of Culture» / L. O. Kyuanovska; Nat. muses. Acad. them. Tchaikovsky. – K., 2000.–36 s.

6. Kozarenko O. The phenomenon of Ukrainian national musical language / O. Kozarenko. – Lviv, spol, 2000. – 284 s.

7. Kostyuk N. Western Musical Culture of Ukraine 20-30-ies of XX century: the idea of progress and development of national traditions: Author. Dis. on muffin. scientists. titles. candidate. Mist Island: spets.17.00.01 «Theory and History of Culture» / N. Kostyuk / KNUKiM. – K., 1998. – 23 s.

8. Mario R. Educating young people the means orthodox sacred music in educational institutions of Ukraine (end of XIX–XX centuries loaf): Author.

dys.na zdob.nauk.stup. candidate. ped. Sciences specials. 13.00.01 «Theory and History of Education» / M.D. Mario; Hark. state. ped. University of them. GSSkovoroda. – H., 2000. – 19 s.

9. Marchenko O. A. The role in shaping the national character of Ukrainian musical culture of the XIX century: Author. Dis. on muffin. nauk.stup.kand. philosopher. Sciences: 09.00.12 «Ukrainian» / Kharkiv the University of them. Karazin. – H., 2003. – 20 s.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БІЛОЗУБ Людмила Миколаївна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри акторської майстерності та дизайну Запорізького національного університету.

Наукові інтереси: національний дискурс сучасного музичного мистецтва (у контексті вітчизняної композиторської школи); формування національної свідомості майбутніх акторів засобами музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BILOZUB Liudmyla Mykolaivna – Candidate of Art Criticism, Associate Professor, Associate Professor of Acting Skills and Design Department, Zaporizhia National University.

Circle of scientific interests: national discourse of modern musical art (in the context of domestic composer school); formation of national consciousness of future actors means of musical art.

УДК 378.015.311:305(477) «19/20»

ВОРОВКА МАРГАРИТА ІВАНІВНА –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
e-mail: olga_vorovka@ukr.net

ОСНОВНІ ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСТВА В УКРАЇНІ В 60-ТІ РОКИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Аналіз історіографічно-джерельної бази дослідження дозволяє визначити періодизацію педагогічної ретроспективи формування гендерної культури студентської молоді в Україні 60-х років ХХ–початку ХХІ ст. Під періодизацією розуміють «логічне розмежування досліджуваного періоду відповідно до якісної характеристики його відносно самостійних окремих етапів. Така характеристика повинна відображати як загальні закономірності розвитку суспільного життя, так і специфічні, а також суттєві складники основних методів і форм генези проблеми» [2, с. 19]. Суттєвий

вплив на розвиток теорії і практики формування гендерної культури мав розвиток соціологічних та психологічних досліджень з проблем статі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У другій половині ХХ століття у вітчизняній психології статі догендерний етап розвитку змінився гендерним. Перший складався з наступних підперіодів:

– до 1970–х рр. – проблеми статевої диференціації майже не вивчалися, а нечисленні опубліковані роботи дотичні до психології статі ототожнювалися з питаннями сексуальних відносин (переважно подружніх);

– 1970–1980 - і рр. – поява рідкісних робіт з психології статевих відмінностей, що вважалися біологічно детермінованими;

– з 1990-их років почали з'являтися дослідження, орієнтовані на вивчення власне гендерних відмінностей.

Дослідним підсумком догендерного періоду стало встановлення низки статевих відмінностей, кількість яких виявилася значно меншою, ніж здавалося буденній свідомості. У гендерний період увага дослідників зосередилася на соціально-культурній парадигмі, вони прагнули довести, що основними детермінантами нечисленних науково доведених статевих відмінностей виступають соціокультурні фактори [5, с. 62–67; 1, с. 34–35].

Гендерна культура виступає предметом вивчення соціології статі, що почала розвиватися в 60-х рр. після більш ніж двадцятирічного забуття. Її періодизацію пропонує Т. О. Гурко:

– 60–80-ті роки – встановлюється статева сегрегація та фактично доводиться дискримінація жінок у професійній діяльності, кар'єрі та інших сферах життєдіяльності, що пояснюється нерівністю жінок в побуті при замовчуванні макросоціальних чинників. Постає питання розвитку особистості жінки та підвищення її соціальної активності;

– середина 80-х – початок 90-х років – внаслідок низьких кількісних і якісних характеристик населення та дезорганізації сімейного життя на тлі економічних реформ відбувається переоцінка досягнень радянського періоду у «жіночому питанні», відмова від марксистської ідеї економічної незалежності жінок. Формується плюралізм щодо шляхів вирішення соціальних та демографічних проблем, пов'язаних зі статтю аж до інтерпретації їх як прояву соціальної нерівності та артикуляції ідеї «поліфункціональності» розвитку особистості як жінок, так і чоловіків на основі принципу егалітаризму. Осмислюються мікросоціальні витоки соціальної нерівності статей;

– з початку 90-х років – сучасний етап розвитку гендерної соціології [3, с. 164–170].

Інституалізація гендерних досліджень як нового напрямку гуманітаристики в Росії відбулося протягом останнього десятиріччя ХХ століття. З. О. Хоткіна виділяє чотири етапи їх становлення та розвитку:

– кінець 80-х – 1992 р. – впровадження нової наукової парадигми, брак теоретичних знань і практичного досвіду. В академічних та освітніх колах гендерні дослідження не зустрічали підтримки, а гендерна термінологія насилу впроваджувалися в науку;

– 1993–1995 роки – період інституалізації гендерних досліджень, зростання гендерних

центрів та організацій, робота в яких велася в чому ізолювано і в умовах «інформаційного голоду»;

– 1996–1998 роки – початок розвитку власне російських гендерних досліджень. Проходила консолідація вчених і викладачів Росії та країн СНД, розвиток інформаційної мережі та шкіл по жіночим і гендерним дослідженням;

– з 1999 року – активізація роботи з легітимації і широкому поширенню гендерної освіти [9, с. 22–25].

Метою статті є аналіз поглядів науковців щодо історико-педагогічної періодизації розвитку теорії і практики формування гендерної культури студентства вищої школи України у 60-х роках ХХ – 10-х роках ХХІ століть.

Виклад основного матеріалу дослідження. У педагогічних дослідженнях гендерна рефлексія також має кілька етапів. Так, В.П. Кравець, розуміючи під гендерною педагогікою «сукупність підходів, спрямованих на те, щоб допомогти дітям різної статі відчувати себе в школі комфортно, успішно підготуватись до статево-ролевої поведінки в сім'ї» [6, с. 9], пов'язує становлення гендерної педагогіки в Радянській Україні з специфічними особливостями політики держави у гендерних питаннях та виділяє наступні періоди:

– більшовицькі гендерні та шлюбно-сімейні проекти першого етапу становлення радянської влади; емансипація жінок в Україні у 20-х роках ХХ століття;

– шлюбно-сімейна політика України в епоху сталінського тоталітаризму; – етакратичний період радянського гендерного порядку в періоди хрущовської «відлиги», брежневського «застою» та горбачовської перебудови;

– сучасний період розвитку гендерної педагогіки в українській державі [7].

О. Б. Петренко намагалася врахувати взаємовплив педагогічних та позапедагогічних чинників на розвиток гендерних підходів до освіти й виховання та виокремила наступні періоди їхнього становлення в Україні радянських часів:

– гендерна освітня політика 1917–1941 рр. (1917–1931 – становлення радянської школи, введення в школах спільного навчання, інтенсивна розробка ідей гендерної педагогіки; 30-ті рр. – період формування нової парадигми освіти, маскулінізація освітньо-виховного процесу);

– радянський тип роздільного навчання і виховання дівчат і хлопців у вітчизняній педагогіці і школі в 1941–1954 роках;

– становлення статеворольового підходу до навчання і виховання у системі радянської

шкільної освіти в 1954–1991 роках (період "хрущовської відлиги", який позначився розробкою педагогічних аспектів соціостатевого виховання, сутності диференційованого підходу до виховання хлопців і дівчат; період брежнєвського «застою», коли школа стала позанаціональним, усередненим конвеєром з виробництва трудящих без ознак статі; період лібералізації статевої освіти й виховання в радянській школі часів перебудови, який фактично став початком у зміні гендерної освітньої політики радянського суспільства);

– з 1991 р. – до сьогоднішнього дня, час формування реалій гендерної освітньої політики незалежної України і її віддзеркалення в освітній системі [8, с. 20–21].

Т. О. Дороніна виокремила наступні етапи впровадження гендерної освіти і виховання в навчальних закладах України другої половини ХХ – початку ХХІ століть:

– кінець 70-х – 90-ті рр. ХХ ст. – підготовчий етап, що характеризується поживленням інтересу педагогіки до питань статі в освіті, спочатку як питань статевого виховання та освіти, які розцінюються як передумова впровадження гендерних ідей. 90-ті рр. ХХ ст. – час докорінних змін суспільного функціонування, пов'язаних з державною перебудовою, здобуттям Україною незалежності, становленням якісно нової системи освіти, розробкою й запровадженням Державного стандарту середньої та вищої освіти в нових соціальних умовах;

– кінець 90-х рр. ХХ ст. – 2005 р. – інституалізаційний етап поступового впровадження саме гендерних ідей до вітчизняної освіти, цей процес значною мірою активізувався та одержав підтримку переважно міжнародних громадських організацій уже на початку 2000 р.;

– 2005 р. і дотепер – апробаційний етап, який характеризується широким впровадженням ідей гендерної теорії в діяльність загальноосвітніх навчальних закладів, що розпочалося у 2005 р. після ухвалення Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків в Україні" завдяки наказам та розпорядженням МОН України за підтримки низки проектів Програми розвитку ООН [4, с. 25–26].

Щодо розвитку теорії і практики формування гендерної культури студентства у 60-ті роки ХХ – початку ХХІ століть, ми відокремили два етапи та чотири підетапи цього історично-педагогічного процесу:

1-ий етап – догендерний, характеризувався розробкою дотичної до гендерно-педагогічної проблематики у площині досліджень з морального, військово-патріотичного, статевого, сексуального

виховання та просвіти, охоплює 60-ті – початок 90-х років ХХ століття, та складається з двох під етапів:

– 60-ті – початок 80-х років ХХ століття – період «безстатевого сексизму» (І. С. Кон). З 60-х років активізувалися дослідження педагогіки і психології студентства, і разом з тим психолого-педагогічні розвідки проблем міжстатевих відносин. На тлі державної риторики про рівність чоловіків та жінок, мала місце статева сегрегація суспільства та ринку праці, а суспільна культура мала ясно виражений патріархатний характер, поглиблювалася «криза сім'ї» та «криза маскуліності». Соціально-культурні проблеми, дотичні статі, були табуованими у педагогічному дискурсі та освітній практиці та артикулювалися лише у контексті підготовки до створення сім'ї та шлюбу або підготовки до захисту соціалістичної вітчизни, що відповідало специфіці радянського гендерного ладу;

– 80-ті – початок 90-тих років ХХ століття – лібералізація статевої моралі та суспільного життя. В педагогіці вищої школи, психології студентського віку – зростання інтересу до проблем статі (активізуються розвідки з питань статевої гігієни, культури взаємовідносин статей, соціо-статевого виховання тощо), вживаються спроби запровадити статево просвіту у вітчизняну систему освіти. У цей період з'являються перші розвідки з гендерної проблематики, що здебільшого ґрунтувалися на перекладних джерелах, початок вироблення вітчизняної гендерної терміносистеми;

2-й етап – гендерний – характеризується широким впровадженням гендерних досліджень в суспільно-гуманітарні науки, гендерного підходу - в педагогічну теорію і практику, оформленням вітчизняного гендерного дискурсу в педагогіці. Складається з двох підетапів:

– кінець 90-х років ХХ століття – 2005 рік – зростання інтересу до гендерних проблем сучасності, пов'язане із демократичними перетвореннями суспільства. Впровадження нової гендерної парадигми в соціально-гуманітарні дослідження, поступова інституалізація гендерних досліджень, переважно за підтримки міжнародних громадських організацій. Поширення демократичних цінностей сприяє усвідомленню гендерної культури егалітарного типу як важливої складової демократичного суспільства. Разом з тим у суспільній свідомості панують патріархатні цінності, а гендерні ідеї зустрічають протидію в академічних та освітянських колах, що заважає гендерним перетворенням у суспільстві та

надає суперечливості процесу формування гендерної культури студентства;

– 2005 рік дотепер – сучасний етап формування гендерної культури молоді, що розпочався у 2005 році з прийняттям Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків в Україні», відповідних наказів та розпоряджень МОН України за підтримки низки проектів Програми розвитку ООН, а також схваленням у 2012 році Концепції державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року. Названий період характеризується активізацією досліджень та різноманітним підходом до розв'язання гендерних проблем у вітчизняній науці і зокрема – у педагогіці, широким впровадженням гендерних підходів в освітню теорію і практику. Разом з тим освітнє законодавство відтворює формальну, а зміст освіти – протекціоністську модель гендерної рівності, що не забезпечують рівних освітніх можливостей жінок і чоловіків, що на тлі замовчування названих проблем призводить до гендерної дискримінації у сфері освіти. Традиційні уявлення про соціальний розподіл ролей між чоловіком та жінкою, посилення неоконсервативної ідеології у поєднанні цінностями крайнього індивідуалізму справляють величезний вплив на формування гендерної культури молоді.

Висновки і перспективи подальших розвідок напруму. Становлення теорії та практики формування гендерної культури студентства України не знайшло відображення на сьогодні в спеціальних історико-педагогічних розвідках. Розвиток гендерної культури шкільної молоді, що охоплює радянські часи, розглянуті значно ширше, адже умови шкільного виховання та навчання у країні були майже ідентичними. Історична рефлексія формування гендерної культури студентства ускладнюється більшою різноманітністю умов цього процесу, внаслідок спеціалізації підготовки фахівців, у тому числі за гендерною ознакою.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Головна І. В. Гендерная идентичность: тенденции изменений: Монография / И. В. Головна: Нар. укр. акад. Харків: Изд-во НУД, 2006. – 312 с.
2. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки / Н. М. Гупан. – К.: АПН, 2002. – 224 с.
3. Gurko T. A. Социология пола и гендерных отношений // Социология в России / Под ред. В. А. Ядова. – М.: Издательство Института социологии РАН, 1998. – Imjku300167 – С. 157–179.
4. Дороніна Т. О. Теорія і практика гендерної освіти і виховання учнівської молоді в навчальних закладах України (II половина XX – початок XXI

століття): автореф. дис.... докт. пед. наук: 13.00.01 – «загальна педагогіка та історія педагогіки» / Т. О. Дороніна. – Запоріжжя, 2012. – 37 с.

5. Клещина И. С. От психологии пола – к гендерным исследованиям в психологии // Вопросы психологии, 2003. – № 1 – С. 61–77.
6. Кравець В. П. Гендерна педагогіка: навч. посіб. / В. П. Кравець. – Тернопіль Джура, 2003. – 416 с.
7. Кравець В. П. Історія гендерної педагогіки: навчальний посібник / В. П. Кравець. – Тернопіль: Джура, 2005. – 440 с.
8. Петренко О. Проблема періодизації розвитку гендерних підходів до вітчизняної освіти й виховання у радянський період // Історико-педагогічний альманах: наукове видання, 2011. – Вип.1 – Умань: 2011 – С. 16–21.
9. Хоткина З. А. Гендерным исследованиям в России – десять лет / З. А. Хоткина // Общественные науки и современность. – 2000. – № 4. – С. 21–26.

BIBLIOGRAFIYA

1. Golovneva I. V. Gendernaya identichnost: tendentsii izmeneniy: Monografiya / I. V. Golovneva: Nar. ukr. akad. X.: izd-vo NUD, 2006. – 312 s.
2. Gupan N. M. Ukrayinska istoriografiya istoriyi pedagogiki / N. M. Gupan. – K.: APN, 2002. – 224 s.
3. Gurko T. A. Sotsyologiya pola i gendernykh otnosheniy otnosheniy// Sotsyologiya v Rossii / Pod red. V. A. Yadova. – M.: Izdatelstvo Instituta sotsyologii RAN, 1998. – S. 157–179
4. Doronina T. O. Teoriya i praktika gendernoyi osviti i vihovannya uchnivskoyi molodi v navchalnih zakladah Ukrayini (II polovina XX – pochatok XXI stoilttya): avtoref. dis....dokt. ped. nauk: 13.00.01 – «zagalna pedagogika ta istoriya pedagogiki» / T. O. Doronina. – Zaporizhzhya, 2012. – 37 s.
5. Kletsina I. S. Ot psihologii pola – k gendernym issledovaniyam v psihologii // Voprosy psihologii, 2003. – № 1. S. 61–77.
6. Kravets V. P. Genderna pedagogika: navch. posib. / V.P. Kravets. –Ternopil: Dzhura, 2003. – 416 s.
7. Kravets V. P. Istoriya gendernoyi pedagogiki: navchalniy posibnik / V. P.Kravets. – Ternopil: Dzhura, 2005. – 440 s.
8. Petrenko O. Problema periodizatsiyi rozvitku gendernih pidhodiv do vitchiznyanoi osviti i vihovannya u radyanskiy period // Istoriko pedagogichniy almanah: Naukove vidannya, 2011. – Vip.1 – Uman: 2011 – S. 16–21.
9. Hotkina Z. A. Gendernym issledovaniyam v Rossii – desyat let / Z. A. Hotkina // Obschestvennyie nauki i sovremennost. – 2000. – № 4. – S. 21–26.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВОРОВКА Маргарита Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: теорія і практика розвитку гендерної культури студентства вищої школи України 60-ті роки XX – початок XXI століть.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VOROVKA Marharyta Ivanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Pedagogics and Pedagogical Skill Department, Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: theory and practice of gender culture development of students of the higher school of Ukraine in the 60-s of the XX - the early XXI centuries.

UDK 378 (71)

HABELKO OLENA MYKOLAIVNA – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Department of Linguodidactics and Foreign Languages Kirovohrad Vynnychenko State Pedagogical University
e-mail: Lena_Gabelko@i.ua

THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION IN CANADA

Formulation and justification of the relevance of the problem. Depending on how boundaries are defined, Canada is the second largest country in the world. But it is far from the largest in terms of population most of which is clustered in cities along Canada's border with the United States. In addition to being a big country, Canada is an officially bilingual and bicultural nation. The first schools and colleges in Canada were French and Roman Catholic. The first permanent European settlement was Quebec in New France (now Quebec City in the Province of Quebec). Quebec was founded in 1608. The Jesuits founded the first school in 1635, which by 1655 had expanded to include a program that approximated the classical colleges that were beginning to be established in some of the English colonies to the south.

Somewhat later, early in the 19th Century, colleges began to be founded through private benefaction and incorporated separately from government as private corporate entities. McGill College (now McGill University) in Montreal, Lower Canada, was founded on this basis. While the colonial legislatures had an interest in promoting higher education they did not interfere with, nor did they fund, colleges and universities that were founded on this basis [4, p. 3].

Like the United States in the mid-19th Century, Canada, as it officially became in 1867, saw the founding of many small sectarian colleges, none of which was financed publicly. Until the beginning of the 20th Century, the majority of Canadian colleges and universities were of this ilk. Public finance was not an issue. Moreover, since higher education was principally a colonial or (after 1867) provincial responsibility, it would not have been correct to perceive of a national or Canadian posture towards colleges and

universities at this time. Indeed, prior to 1900, the only higher educational initiative that could be characterized as national was the founding of a military college, and this was undertaken more as a matter of national defense than of education.

As new provinces were founded in the Canadian West at the opening of the 20th Centuries, so shortly after were new public universities, modeled to a considerable extent on the American «land grant» universities. These were public institutions, although for the most part poorly financed. Moreover, and perhaps more distinctively, they were very autonomous. Responsibility for the public interest was vested by the government in the boards of trustees of the universities.

The Second World War cemented the connection between higher education and research, and more importantly between universities and the public good. The massive expansion of university enrolment which followed the war was funded almost entirely by public subventions, both federal and provincial. Tuition fees, as a source of total institutional revenue, declined during this period of growth, and reached their lowest point in the early 1970s.

During this period also, the distinctively «public» character of Canadian higher education began to emerge. By 1970 virtually all the many small sectarian colleges and universities that had typified Canadian higher education in the 19th Century had become secular and eligible for public funding.

By approximately the same time the terms *college* and *university* had taken on their current meanings in Canada. Although there are a few exceptions, a *college* in Canada when used to describe a free-standing institution is what in many other English speaking jurisdictions would